

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Klára Prokešová

Historie a významní muži československého rozhlasu

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce :

Mgr. Anna Huliciusová

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Klára Prokešová

History and eminent men of the Czechoslovak Radio

Prague 2013

The bachelor Thesis work supervisor :

Mgr. Anna Huliciusová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 29. března 2013

.....
Klára Prokešová

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní Mgr. Anně Huliciusové za odborné vedení, konzultace, ochotu a věnovaný čas během zpracování mé bakalářské práce.

Zároveň chci také poděkovat panu Mgr. Pavlovi Koberovi z archivu Českého rozhlasu za rady a pomoc při vyhledávání materiálů pro mou bakalářskou práci.

Anotace

Tato bakalářská práce stručně shrnuje úplné počátky vysílání Českého rozhlasu. Od prvotní myšlenky po realizaci vysílání, dále mapuje první roky rozhlasu. Vzhledem k rozsahu tématu se bakalářská práce věnuje úplným začátkům vysílání a konkretizuje některé významné osobnosti tohoto média.

Klíčové pojmy

Časopis, historie, média, osobnosti, propagace, politika, rozhlas, reportáž, vysílání

Annotation

The thesis summarizes the very beginning of the Czech Radio broadcasting, from the initial idea to the realization of broadcasting. It further maps the first years of the radio broadcast. Given the scope of the topic, the thesis is purely devoted to the very beginning of broadcasting. It also specifies some important personalities of this medium.

Key words

Magazine, history, media, celebrities, advertising, politics, radio, report, posting

OBSAH

1 Úvod	9
2 Vznik rozhlasové společnosti a zahájení vysílání	10
2.1 Kbelský stan	11
2.2. Vznik rozhlasové společnosti	12
3 Zakladatelé Radiojournalu	14
3.1. Ladislav Šourek.....	14
3.2. Eduard Svoboda	15
4 Miloš Čtrnáctý.....	16
4.1. Programová skladba Radiojournalu	18
4.1.1. Programové schéma Radiojournalu.....	21
4.1.2. Tématické večery.....	23
4.1.3. Vysílání v němčině	23
5 Propagace Radiojournalu	25
5.1. Představení Radiojournalu veřejnosti.....	25
5.1.1. První rozhlasový časopis.....	25
5.1.2. Vysílání na Václavském náměstí.....	26
6 První rozhlasoví tvůrci.....	28
6.1. Adolf Dobrovolný.....	28
7 Legislativa a koncese	31
7.1. První koncesionáři	32
8 Stěhování Radiojournalu	36
8.1. Továrna Elektra	36
8.2. Poštovní nákupna a budova nakladatelství Orbis	37
8.3. Strašnická vysílací stanice	38
9 „Zlatý věk“ v rozhlasové historii	39
9.1. Československá republika ve druhé polovině dvacátých let.....	39
9.1.1. Politické uspořádání	40
9.2. Tisk ve dvacátých letech.....	41
9.3. První sportovní přenos.....	42
9.4. Vznik rozhlasové reportáže.....	43
10 Josef Laufer	45

11 Miloslav Disman	48
11.1. Vysílání pro děti	49
11.2. Programová skladba v roce 1926	50
12 Zdeněk Jirotk.....	52
13 ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
SEZNAM PŘÍLOH	57

1. ÚVOD

Tato bakalářská práce je zaměřena na historii Československého rozhlasu a její hlavní představitele, tedy muže, kteří stáli u zrodu tohoto média. Práce se zabývá založením společnosti, které sahá do dvacátých let dvacátého století, a to od prvotní myšlenky zakladatelů po její realizaci. Založení Československého rozhlasu, který dostal název Radiojournal, společnost s.r.o., bylo velmi komplikované a zdlouhavé. Práce je stručným shrnutím tohoto procesu; zmiňuje rozhlasové schéma ve třicátých letech, které bylo velmi podobné schématu dnešnímu, dále propagaci Radiojournalu v tisku, rozhlasový časopis, který začal Radiojournal sám vydávat, veřejné vysílání, které proběhlo z amplionu na Václavském náměstí, stěhování, které rozhlas podstoupil hned několikrát, než se natrvalo usídlil v budově na Vinohradské třídě, kde zůstal dodnes. Politická situace v tehdejší Československu byla ve třicátých letech poněkud komplikovaná; působení politických stran na rozhlas a jeho vysílání shrnuje kapitola osm. Zhruba v polovině se bakalářské práce zaměřuje na významné osobnosti Československého rozhlasu, jako byl Miloš Čtrnáctý; jeden ze zakladatelů rozhlasu, Josef Laufer; zakladatel sportovní rozhlasové reportáže, Miloslav Disman, který zasvětil svou práci učitelství a dětem a stal se zakladatelem dětského rozhlasového sboru, kterým prošli některé dnes velmi známé osobnosti a Zdeněk Jírotka; humorista a redaktor Radiojournalu, kterého proslavilo především jeho dílo Saturnin.

Bakalářská práce má za úkol definovat a seřadit nejdůležitější momenty založení Československého (dnes Českého) rozhlasu, který v roce 2013 oslavil devadesát let od svého založení.

2. VZNIK ROZHLASOVÉ SPOLEČNOSTI A ZAHÁJENÍ

VYSÍLÁNÍ

„V malém dřevěném domku ve Kbelích, asi padesát metrů od silnice Praha – Liberec, který stál pod třemi dřevěnými stožáry s anténou, přivítali nás poštovní technici Vlach a Jandl, kteří právě proměňovali radiotelegrafní stanici systém Huth ve stanici radiotelefonní. Vysílač o síle jednoho kilowattu, který šířil přes den do éteru Morseovy značky, se připojením zvláštního mikrofonního obvodu proměnil ve vysílač mluveného slova, zpěvu a hudby. Když pan Vlach několikrát po sobě zakřičel do normální uhlíkové vložky – to byl tehdejší mikrofon – své dlouhé ‚a‘, vložku odpojil a vyzval nás, abychom s ním šli do vysílacího studia. Vyšli jsme z domku a asi šest metrů za ním stál v širém poli stan. Plátěný stan, do kterého se vcházelo jako do cirkusu. Odhrnuli jsme plachtu a vstoupili dovnitř. Zde již byla hlasatelka a účinkující a připravovali večerní program. (...) Rozhlédl jsem se kolem. Stan pokrýl prostor asi tak středního pokoje. Vybavení studia s travnatým kobercem tvořilo pianino, dvě židle a několik beden. Uprostřed stál dřevěný stojan, na který se věšel mikrofon opatřený papírovým trychtýřem na usměrnění zvukových vln. (...) Rozhlížel jsem se stále po stanu a byl jsem jako v Jiříkově vidění. Seděli jsme s inž. Svobodou na židlích, které stály na trávě a jejichž tenké nohy se pod námi bořily do vlhké země. Když vysílání skončilo, vyprávěl nám pan Vlach o strastech, které tu někdy prožívají. Prší-li, chodí po bednách, je-li vítr, musí každý, kdo má právě volné ruce – umělec neumělec – držet stan, aby neuletěl...“¹

¹ Koniček, Karel: Prožil jsem život v rozhlasu. In: Kapitoly z dějin Čs. rozhlasu 4. Studijní oddělení Čs. rozhlasu, Praha 1966, s. 7-8.

Československo zahajuje pravidelná vysílání dříve než všechny okolní státy. Vedoucí evropskou rozhlasovou stanicí v Evropě je ta londýnská, československý rozhlas začal vysílat přesně rok po jejím oficiálním zahájení vysílání. V Německu se v té době vysílá jen velmi málo, v neurčitých hodinách, maximálně třikrát týdně. V Rakousku, konkrétně ve Vídni mezitím budují první malou rozhlasovou stanicí.

2.1. Kbelský stan

Cesta ke „skautskému stanu“, jak se nazývalo místo ve Kbelích, odkud se začalo pravidelně vysílat, byla dlouhá a plná nečekaných překážek. První průkopníci a zakladatelé Radiojournalu Ing. Eduard Svoboda, Judr. Ladislav Šourek a redaktor Miloš Čtrnáctý neměli dostatek financí ani zkušeností, naráželi na nepochopení nejen úředníků ministerstva pošt a telegrafů, ale také veřejnosti.

„První potíže přišly s ministerstvem pošt a telegrafů, které Svobodu s Čtrnáctým upozornilo, že nejsou sami, kteří se ucházejí o povolení k vysílání. O získání povolení se již nějaký čas snažila Radioslavia (společnost pro výrobu přijímacích aparátů). Miloš Čtrnáctý uvádí : Jednání s Radioslavií bylo zahájeno prostřednictvím JUDr. Ladislava Šourka a přineslo nám nové překvapení. Radioslavia žádala 51% kapitálového zastoupení, jinými slovy většinu v chystané společnosti. (...) Zástupce žádal, aby peníze byly složeny u Pražské úvěrní banky společně v jeden den, jinak že odklad nepřipustí a že celá věc padá. Měl jsem dojem, že s „padnutím“ věci se na druhé straně počítá, aby skupina Radioslavia měla volnou ruku. Čekalo se, že jakmile dojde k skládání peněz, že nám dojde dech.“²

² Hraše, Jiří : První zprávař československého rozhlasu. In: Svět rozhlasu, 2001, č.7, s. 35-37.

„Valná hromada Radioslavie v květnu 1923 rozhodla o navýšení kmenového kapitálu 100 000 Kč na 500 000 Kč, což byla pro Svobodu a Čtrnáctého téměř nepřekonatelná překážka. Miloš Čtrnáctý se proto obrátil na Spolek českých žurnalistů s žádostí, aby do tří dnů zakoupili podíly a shromáždili tak požadovanou částku. Potřebná částka, tedy 245 000 Kč (tj. požadovaných 49%), byla nakonec u Pražské úvěrní banky složena.“³

2.2. Vznik rozhlasové společnosti

Ustavující valná hromada za předsednictví dr. Ladislava Šourka se konala 7. června 1923. Společnost byla založena jako soukromá pod názvem „Radiojournal, společnost s. r. o.“ Byla zvolena tříčlenná dozorčí rada a pětičlenný jednatelský sbor. Předsedou jednatelského sboru se stal ing. Richard Gemperle (člen správní rady Radioslavie), členy jednatelského sboru se pak stali dr. Ladislav Šourek, Miloš Čtrnáctý, ing. Eduard Svoboda a ing. Pavel Hájek. Dozorčí radu pak tvořil Henri Pelissot (ředitel Pražské úvěrní banky), dr. Josef Svátek a Karel Hrabčík (ředitel společnosti Telegrafia). Programovým ředitelem společnosti byl jmenován Miloš Čtrnáctý, technickým ředitelem se stal ing. Eduard Svoboda.⁴

18. května 1923 ve 20.15h zahájil Československý rozhlas své pravidelné vysílání.⁵ O tomto počínu jako první informoval měsíčník Radioamatér, který se věnoval popularizaci amatérského rozhlasového vysílání. Zahájení rozhlasového vysílání komentoval slovy:

³ Ješutová, Eva. Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu. Český rozhlas. Praha, 2003. ISBN 80-86762-00-9, s. 20

⁴ Ješutová, E., 2003.

⁵ Ješutová, E., 2003.

„Od poloviny května máme pravidelné české rozesílání mluvy a hudby, český boardcasting. Jsou to prozatím jen zkoušky, ale jsou pořádány pravidelně a hlavně něco již se konečně děje, co jest patrně navenek a čemu mohou být svědky obyčejní smrtelníci. Firmy, které se ucházejí o získání výhradního práva na dovoz a výrobu radiopřístrojů, získaly na svou stranu obezřetně Spolek českých žurnalistů jakožto činitele, který může určitým záměrům přispěti příznivými novinovými referáty, je-li sám přímo ve věci zainteresován. V Praze v kinu Spolku českých žurnalistů Sanssouci instalována přijímací stanice, která zachycuje a hledišti bía hlasitě reprodukuje hudební přenosy, vysílané zprvu z poštovní stanice kbelské.“⁶

⁶ Radioamatér, roč. 1, 1923, č.1., s. 25.

3. ZAKLADATELÉ RADIOJOURNALU

Ve dvacátých letech minulého století se o provozování rozhlasové společnosti zajímaly dvě skupiny, byť každá s jinou motivací. Jednu z nich, kterou reprezentovala „Radioslavie, akciová společnost pro telegrafii a telefonii bez drátů v Praze“, tvořili podnikatelé, jejímž hlavním cílem byla výroba a prodej radiosoučástek a především výroba a prodej rozhlasových přijímačů. Ředitelem společnosti byl Ladislav Šourek.

3.1. Ladislav Šourek (1880-1959)

Ladislav Šourek absolvoval právnickou fakultu, v roce 1917 se stal ředitelem hypotečního a průmyslového oddělení Živnobanky. V roce 1919 začal působit jako ředitel Pragobanky, kde se seznámil se zahraničním obchodem, zejména s Francií, a kde vedl průmyslovou agendu. Ve třicátých letech působil na ministerstvu zahraničních věcí jako poradce ve finančních a hospodářských záležitostech. Ministerstvo ho vyslalo do Paříže, aby navázal styky s francouzskými vedoucími hospodářskými kruhy. Z Paříže do Československa se vrátil jako ředitel správní rady Radioslavie. Byl zvolen nejprve jednatelem rozhlasové společnosti, později předsedou jejího jednatelského sboru. V roce 1925 v mezinárodní rozhlasové unii v Ženevě zastupoval rozhlasovou společnost, kde byl předsedou její správní komise. Ladislav Šourek byl ředitelem Radiojournalu až do podzimu 1939.⁷ V pětadesáti letech, na konci války, se již do rádia nevrátil.

⁷ Ješutová, E., 2003.

3.2. Eduard Svoboda (1878-1958)

Eduard Svoboda se věnoval podnikatelské činnosti ve filmovém oboru, a to provozováním jedné z prvních filmových půjčoven. Po válce stál u zrodu filmového obchodu na Slovensku a stal se ředitelem syndikátu filmových půjčoven v Bratislavě. Spolu s Milošem Havlem založil akciovou společnost filmových továren AB na Vinohradech, která se zaměřovala na obchodní využití filmu. Vzhledem k úspěšnosti jeho obchodních aktivit v oboru filmového průmyslu byl pověřen v roce 1921 americkou filmovou společností Universalfilm Manufacturing zastupováním jejích obchodních zájmů ve střední Evropě. Universalfilm Manufacturing přivedla Svobodu do Spojených států, kde po skončení pracovní smlouvy hledal nové uplatnění. Nalezl jej v rozhlasovém vysílání, v oboru radiotelefonie pro veřejnost. Spolu s Milošem Čtrnáctým a společností Radioslavia založil rozhlasovou společnost Radiojournal. Ve společnosti byl do roku 1940 členem jednatelského sboru a do roku 1945 technickým ředitelem.⁸

Podnikatel v mediální sféře, jako byl Eduard Svoboda, si ve Spojených státech nemohl nevšimnout dynamického rozvoje rozhlasového vysílání. Odtud byl jen krůček k myšlence zahájit rozhlasové vysílání také u nás. Hledal společníka, který by mu pomohl vyřešit dva základní problémy, které bránily zahájení rozhlasového vysílání. Potřeboval sehnat finanční prostředky a realizovat programovou náplň vysílání. Takového společníka našel v Milošovi Čtrnáctém. Byl to šťastný krok. Miloš Čtrnáctý byl člověk s výbornými organizačními schopnostmi a navíc byl členem ve výboru Spolku českých žurnalistů.

⁸ Ješutová, E., 2003.

4. MILOŠ ČTRNÁCTÝ

Miloš Čtrnáctý se narodil 24. února 1882 v Kralupech nad Vltavou. Navštěvoval pražské gymnázium v Žitné ulici, kde byl jeho učitelem, krom jiných, také Alois Jirásek a mezi jeho spolužáky patřil například Jaroslav Hašek.⁹ Po ročním zaměstnání v záložně na Smíchově odjel do Berlína, kde se učil vedení německé obchodní korespondence. Aktivně vstoupil do dramatických politických událostí – byl vedle Rudolfa Deyla¹⁰ staršího jedním z nejdůležitějších strůjčů záboru Stavovského divadla, které do té doby působilo jako německé divadlo. Autor četných vzpomínkových a popularizačních článků o počátcích rozhlasu a jeho vysílání, autor povídek z prostředí Prahy, divadelní dramaturg a také autor vzpomínkových rukopisů *Jak jsme začínali*. „*Redaktor listu Čas (1902-1904), referent kulturní rubriky Národní politiky (1904-1923), od roku 1919 řádný člen Spolku českých žurnalistů¹¹, roku 1921 zvolen členem spolkového výboru a zároveň jmenován zástupcem spolku ve věci provozování kina Sanssouci. Spolu s ing. Eduardem Svobodou a společností Radioslavia založil společnost Radiojournal, v níž vykonával od 1. června 1923 do 31. března 1927 funkci šéfa programu. Do roku 1940 byl členem jednatelského sboru Radiojournalu. V září roku 1923 založil programový časopis Radiojournal a byl jeho prvním šéfredaktorem.*“¹² Svou ideu vedení Radiojournalu nejlépe vystihl větou : „*Rozhlas je instituce demokratická, a proto nesmí*

⁹ Ješutová, E., 2003.

¹⁰ Významný český herec, profesor na pražské konzervatoři, předseda Ústřední jednotky českého herectva

¹¹ Spolek českých žurnalistů byl založen v roce 1877 z podnětu českých žurnalistů (mj. Jana Nerudy, Ignáta Hermana, Jakuba Arbesa, Josefa Václava Sládka) jako podpůrná a penzijní novinářská organizace, později také jako organizace profesní a částečně odborová (prosazoval například zavedení pracovních smluv mezi novináři a zaměstnavateli, právo novinářů na nedělní klid, právo na placenou dovolenou). Patzaková, A. J.: Prvních deset let československého rozhlasu. Radiojournal, Praha 1935, s. 110.

¹² Ješutová, Eva. Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu. Český rozhlas. Praha, 2003. ISBN 80-86762-00-9, s. 19.

sloužit jen určitým vrstvám, nýbrž musí mít program co nejširší. Zásadou při něm je : každému něco.“¹³

Základní složky tehdejšího vysílání, které Čtrnáctý navrhl, jsou velmi podobné dnešním rozhlasovým programům. Zavedl vysílání zpráv České tiskové kanceláře, pravidelné slovesné a hudební pořady, také byl iniciátorem prvního sportovního přenosu¹⁴ Díky svým bohatým kontaktům přivedl před mikrofon řadu významných hudebních interpretů. Hrála se především vážná hudba, prostor neměla taneční hudba, jako například jazz, kterým Čtrnáctý pohrdal, avšak právě tento konzervativní způsob vysílání se stal předmětem kritiky. Po dlouhodobých neshodách s vedením a se spolupracovníky Radiojournalu na funkci rezignoval. Po určitou dobu se věnoval divadelní dramaturgii, a to převážně operetě. Stal se spoluzakladatelem divadla Velká opereta, později i jeho dramaturgem. V pražském divadle Varieté se podílel na založení zpěvohry.

Miloš Čtrnáctý o počátcích rozhlasového vysílání uvedl: *„Začínali jsme s prázdnýma rukama, nebylo žádné vysílací stanice, nebylo studií, nebylo právní úpravy vysílání. Ale věděli jsme, že rozhlas stane se jednou velmocí, že nadejde doba zápasu o vlny ve světové prostoru a konečně, že před námi lež neurčitá doba počátečního vývoje a dětských nemocí nové, u nás neznámé instituce a že bude u nás tím lépe, čím dříve ji*

¹³ Ješutová, Eva a kolektiv autorů : 99 významných uměleckých osobností rozhlasu, Český rozhlas, ISBN 978-80-254-1703-4, s. 23

¹⁴ Boxerské utkání ze dne 2. srpna 1924

*budeme míti za sebou. To vše bylo příčinou, proč jsme se snažili urychlit jednání o rozhlas a dospět k pravidelnému vysílání.*¹⁵

Po odchodu z Radiojournalu setrval dalších třináct let v jeho Jednatelském sboru. Miloš Čtrnáctý zemřel v Praze 20. dubna 1970.

4.1. Programová skladba Radiojournalu

Radiojournal měl být podle představ Eduarda Svobody a Miloše Čtrnáctého především zpravodajskou stanicí, hudba měla být pouze doplňková. V úředním názvu rozhlasové společnosti se také objevila formulace „československé zpravodajství telefonické“ a prvotním účelem společnosti bylo především rozšiřování zpráv hospodářských, burzovních nebo meteorologických. Rozhlas byl v té době znám především jako šířitel než jako tvůrce. Technické zařízení však nebylo natolik kvalitní a nezajišťovalo tak potřebnou kvalitu rozhlasového slovesného a hudebního projevu. Vysílání bylo proto až do stěhování do Strašnic velmi improvizované. Například prvním mikrofonem byl telefonní mikrofon, který byl pro rozhlasové vysílání zcela nevhodný. První programoví pracovníci se potýkali s technickými a finančními problémy, s nedostatečným zájmem účinkujících, pro které nebylo vystoupení tolik atraktivní jako před obecnstvem v divadle nebo v koncertním sále. Zájem posluchačů také nebyl nikterak valný. Dojem z poslechu hudebního díla v rozhlasu se ani zdaleka nedal srovnat se zážitkem v koncertním sále, přesto byli posluchači okouzleni a zvědavě sledovali další a další pokusy o co nejlepší vysílání. Technici a programoví pracovníci vzhledem k nedostatku zkušeností často pracovali metodou pokus – omyl.

¹⁵Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu. Nepublikovatelný rukopis uložený v archivu Českého rozhlasu, s.9

„Poslouchali jsme a měli jsme více radosti než požitku: radost z vynálezu vůbec a radost z toho, že celý svět naslouchá současně českému umění. Rádiových koncertů a přednášek, obvyklých v Americe a zaváděných ve Francii, nelze hodnotit umělecky. Posloucháte-li takový orchestr, klavír či housle nebo lidský hlas, vysílaný na sta kilometrů radiofonicky, popřáváte si takové zábavy, jako byste poslouchali vzdálenější gramofon. (...) Jako měl kdysi gramofon, mají nyní i rádiové koncerty jen zájem senzace, novoty. Zajímáme se o ně a divíme se vzdálenosti z níž hlasu nasloucháme. Zveličujeme si tak svůj požitek ze slyšeného, jenž, i když je nejjasnější a ničím z ovzduší nerušen, je přece nepochybný.“¹⁶

Básník Otokar Březina se k hudbě v rozhlasu vyjádřil takto: *„Jemnosti unikají, ale co chceme od mechanismu, stroje? Je to jen vergl. Ale aby člověk měl plný dojem hudby, musí být blíže i sluchem, je tu potřeba také jisté distance, musíme vnímat nejen tu hudbu, nýbrž i pohyby hudebníků, kapelníka, výraz tváří, cítit tu práci vnější i vnitřní, musíte vidět, ba i cítit to perlení potu atd., ale to vše při rádiu není.“¹⁷* Málokdo si v té době uvědomoval technický převrat a sílu rozhlasu, která dosáhne v blízké budoucnosti světové úrovně a významným způsobem ovlivní celonárodní hudební život.

Mezi hudební program byly zařazovány krátké zpravodajské relace, které se ovšem ani zdaleka nepodobaly zpravodajským relacím dnešního Radiožurnálu. Relace tvořily povětrnostní zprávy státního meteorologického ústavu a sportovní zprávy. Později zahájil Radiojournal také zprávy z domácí i zahraniční burzy. Referentem burzovních zpráv se stal Ing. Josef Brabec, redaktor hospodářské rubriky Národní politiky. Právě burzovní zprávy měly za úkol vzbudit zájem o rozhlas především v obchodních a

¹⁶ Lidové noviny, 1.12. 1923

¹⁷ Lidové noviny, 20. 3. 1937

podnikatelských kruzích. Radiojournal proto rozšířil burzovní vysílání až na pět frekvencí denně. Peněžní ústav dodával burzovní zprávy rozhlasu zdarma. Za zvláštní příplatek, který činil 50 Kč měsíčně, vysílal předplatitelům zprávy z burzy šifrovaně. Burzovní zpravodajství však nesplnilo očekávání, protože příliš zatěžoval rozhlasový program, a proto bylo postupně redukováno a nahrazováno jinými zpravodajskými relacemi. Ve zpravodajském vysílání tak převažovaly zprávy praktické, zprávy politického rázu neměly v rozhlasu místo, protože se vedení Radiojournalu rozhodlo, že rozhlasový program nemá být politický, ale především kulturní a vzdělávací instituce a právě proto vysílání o politickém dění doma i v zahraničí do rozhlasu nepatří. Slovesná složka byla zastoupena četbou literárních úryvků, vypravováním pohádek a drobnými recitacemi. V září 1925 byla zahájena výuka prvního cizího jazyka – francouzštiny.

Věstník Radiojournal se k rozhlasu jakožto k demokratické instituci vyjádřil slovy: *Rozhlas je instituce demokratická v nejširším slova smyslu, a proto nesmí sloužiti jen určitým směrům, nýbrž musí míti také program co nejširší. Zásadou při něm je: každému něco. Radio není tu pouze, aby sloužilo výkvětu inteligence, nýbrž proto, aby skýtalo zábavu a poučení oněm kruhům, jichž celková úroveň a umělecká chápavost vyžadují si forem prostších a přístupnějších a jimž je třeba teprve otvírati cestu do nejsvětějších tajů pravého umění. Tím už je dáno, že rozhlas při snaze poskytovat nejušlechtlejší požitky umělecké nesmí se vyhýbati projevům populárním, jimiž by se mohl zahovořit k duši prostého lidu, a že repertoire vysílací stanice musí se pohybovati od nejjednodušších forem až k nejvyspělejším dílům dnešního umění.*¹⁸

¹⁸ Čtrnáctý, Miloš: Naše programy, Radiojournal, roč. 3, 1925, č.2

Mezi cíly rozhlasového vysílání a skutečností se brzy objevily rozpory. Byla zdůrazňována myšlenka rozhlasu „pro všechny“, ale zároveň byly z vysílání vyloučeny slovesné a hudební žánry, které neodpovídaly představě vedení o „vysoké umělecké úrovni“. V programu například zpočátku chyběl jazz a zcela chyběla taneční hudba. Za nejnižší hranici umělecké úrovně byla stanovena opereta. Posluchači, a později i novináři, začali být pochopitelně nespokojeni a stále častěji požadovali zařadit do vysílání hudbu dechovou nebo koncerty vojenské hudby. Miloš Čtrnáctý se bránil slovy: *„Z některých stran bylo nám vytýkáno, že náš program je příliš vážný. Snad je to pravda. Ale myslím, že je to pouhá souvislost s celkem. V našem dnešním životě je příliš mnoho těžkého a chmurného. Ozývá se v něm příliš málo veselých tónů, a proto je jedním z nejtěžších úkolů sestavit program, který by byl veselý a nezabíhal do banálnosti. (...) Hlavním jádrem našich programů musí ovšem zůstat vážné umělecké koncerty, které nás mají reprezentovat nejen doma, ale i za hranicemi.“*¹⁹

Po čase však musel i Miloš Čtrnáctý slevit ze svých požadavků a pustit do éteru i hudbu zábavnější. Populárnější hudbu zajišťovala především Česká filharmonie, která hrála například valčík. Miloš Čtrnáctý se k tomuto ústupku vyjádřil takto: *„Nemusí se hrát vždycky symfonie, může se hrát také valčík, ale záleží na tom, aby se hrál dobře. A naši filharmonikové se snaží nám v tomto směru opravdu vyhovět, jak dokazují koncerty, věnované dobré, veselé hudbě. Naši filharmonikové, pokud hrají lehkou hudbu, hrají ji umělecky. Pokusů, které nás neuspokojily, jsme raději zanechali.“*²⁰

¹⁹ Hubička, Jiří: Miloš Čtrnáctý aneb Dvě rozhlasová hesla. Rozhlasová práce, 1991, č.1., s. 77

²⁰ Patzáková, A. J.: Prvních deset let československého rozhlasu. Radiojournal, Praha 1935

4.1.1. Programové schéma Radiojournalu

Programové schéma z prosince 1924 již obsahovalo patnáct položek, i když většina z nich byla převzata z mimorozhlasových zdrojů a rozhlasem byly tyto zprávy pouze reprodukovány. Především tedy šlo o zpravodajské relace.²¹

Programové schéma z roku 1924

11.00 ČTK, meteorologické zprávy (všední dny), koncert (neděle)

11.30 Burzovní zprávy (úterý a pátek)

11.40 Časový signál pařížský

13.00 Burzovní zprávy

13.15 Zpravodajství ČTK

13.45 Burzovní zprávy

16.45 Burzovní zprávy

16.55 ČTK, meteorologické zprávy

17.00 Koncert o páté (středa a sobota)

18.00 Burzovní zprávy (úterý a pátek)

19.15 Přednášky, pohádky pro děti (středa a sobota)

²¹ Ješutová, E., 2003.

20.00 Koncert hudby vokální, instrumentální, opery, operety, později i taneční hudba

21.00 Časový signál, povětrnostní zprávy

21.30 ČTK, sportovní zprávy, sněhové zpravodajství

21.55 Místní zprávy (výročí, oslavy, ad.), divadelní zprávy, policejní korespondence²²

I přes převahu zpravodajských relací se vedení rozhlasu soustředilo nadále především na umělecký program, zejména hudební, který však ve větší míře vycházel vstříc požadavkům posluchačů. Publicistika ovšem zůstávala stranou. Objevila se později a to stejně jako u zpravodajství - z mimorozhlasových zdrojů.²³

²² Ješutová, Eva. Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu. Český rozhlas. Praha, 2003. ISBN 80-86762-00-9, st. 45. – 46.

²³ Ješutová, E., 2003.

4.1.2. Tématické večery

Program byl v začátcích tvořen především podle nabídky účinkujících, později již pravidelně spolupracovali s renomovanými divadelními zpěváky a hudebními tělesy, což umožnilo rozšířit programovou skladbu o tématické hudební večery věnované určitému hudebnímu žánru nebo významné osobnosti. Byla využívána například výročí narození nebo úmrtí vynikajících osobností hudebního života (např. Antonína Dvořáka). Tématické hudební večery byly s velkou oblibou věnovány opeře, áriím i větším dramaturgickým celkům. V listopadu 1924 rozhlas poprvé reprodukoval celé představení Prodané nevěsty v klavírním provedení.²⁴ K tématickým hudebním večerům se později do programu zařadily také dramatické večery, v nichž byly odvysílány kratší dramatické scény, nebo rozsáhlejší ukázky z divadelních her.

4.1.3. Vysílání v němčině

Radiojournal zavedl německé vysílání pro své předplatitele, německé spoluobčany našeho státu, 25.října 1925.²⁵ Německému vysílání určilo vedení rozhlasu tři dny v týdnu – neděli, úterý a pátek. Většinou šlo všeobecné, informativní či výchovné přednášky, recitace herců německého divadla nebo předčítání překladů Nerudových nebo Hejdukových básní. V nedělních relacích se pak pravidelně vysílala hudba.

²⁴ Ješutová, E., 2003

²⁵ Patzkáková, A.J., 1935

Schéma vysílacího programu na podzim roku 1925:

„ 10.30 v neděli a ve svátek koncert duchovní n. světský.

12.30 – 13.30 polední koncerty určené pro radiofirmy,

17.00 – 18.00 koncert „o páté“

18.15 německý rozhlas v neděli, úterý a pátek, ve středu a sobotu rozhlas pro děti

18.58 zprávy povětrnostní

19.00 „Deset minut tělovýchovy“ v úterý a pátek francouzský kurs

19.15 přednáška

20.00 večerní koncerty, opery a činohry.

22.00 taneční hudba z kavárny Passage“²⁶

²⁶ PATZAKOVÁ, A. J.: Prvních deset let československého rozhlasu. Radiojournal, Praha 1935

5. PROPAGACE RADIOJOURNALU

5.1. Představení Radiojournalu veřejnosti

Radiojournal byl poprvé představen veřejnosti na pražském veletrhu na podzim roku 1923 v sálu pavilonu Prvního pražského měšťanského pivovaru před budovou Průmyslového paláce.²⁷ Posluchači měli možnost poslouchat produkci z odpoledních i večerních koncertů ze Kbel, ale také podvečerní koncerty z Paříže, konkrétně z Eiffelovy věže. Tyto produkce pomohly seznámit velký počet návštěvníků a obyvatel Prahy s rozhlasem. Na pražském veletrhu bylo rovněž prodáno první číslo časopisu Radiojournal. Přestože byl prodáván za 1 Kč, nebyl o něj velký zájem, a proto byl později rozdáván zdarma, čímž se rozhlasová společnost snažila o další propagaci a reklamu nového rádia. Radiojournal předvedl svou produkci i následující rok, a to na jarním a podzimním veletrhu, což přispělo k rozšíření dalších žádostí o koncesi. Po úspěchu veletržního vysílání se vedení Radiojournalu rozhodlo pro další propagační akci. V centru Prahy instalovali rozhlasový přijímač. Přesněji ve vrátnici tiskařského družstva Národní politiky na Václavském náměstí. Technici nainstalovali přijímač v okénku vrátnice, odkud bylo vysílání Radiojournalu dobře slyšet v celé spodní části Václavského náměstí.

5.1.1. První rozhlasový časopis

Časopis Radiojournal začal vydávat Miloš Čtrnáctý v září 1923 a to vždy jednou měsíčně (na týdenní periodicitu pak přešel v roce 1925). Na osmi stránkách tohoto věstníku se posluchači mohli dočíst o prvotních programových plánech rozhlasu či o

²⁷ Ješutová, E., 2003.

prvních účinkujících. Časopis byl nejprve technicky zaměřený, od ledna 1924 pak začal vycházet jako týdeník s přehledem programu Radiojournalu a vybraných zahraničních stanic, jichž v té době kromě Prahy zaznamenává devatenáct. Od února 1925 pak byl, díky zvětšenému formátu, každému vysílacímu dni věnována jedna strana s programem všech vysílacích stanic, vysílacího času a délky vlny. Pod názvem Radiojournal vycházel časopis až do roku 1939, kdy byl přejmenován na Náš rozhlas.²⁸ Časopis prošel ještě několika změnami svého názvu. Přes Radiojournal, Náš rozhlas nebo Týden rozhlasu a až příchod televize, která byla součástí rozhlasu až do konce padesátých let, si vynutil změnu názvu na Československý rozhlas a televize. V padesátých letech se pak televizní program rozděluje a dochází k dalšímu přejmenování, tentokrát na Československý rozhlas, který vydrží do sedmdesátých let dvacátého století, kdy se název mění jen na Rozhlas, později na Týdeník Rozhlas, který jako programový věstník pod tímto názvem funguje dodnes.

5.1.2. Vysílání na Václavském náměstí

„Vozili jsme ji na dvoukolové káře, někdy nám pomáhal tlačit sám ředitel.“²⁹ Nedělní vysílání od 11.00 do 12.30 hod. vždy vyvolalo mezi shromážděnými Pražany velký zájem. Při první produkci musel být přerušen provoz tramvají na Václavském náměstí, proto při druhé produkci nastoupila dopravní policie, která řídila provoz. Tisk se k těmto reklamním produkcím, které trvaly až do zimy 1924, vyjadřoval velmi pochvalně. Národní politika dne 16. října uvedla:³⁰ „Nedělní pokus vydařil se velmi dobře. (...) produkce tlumočeny byly zcela čistě, zřetelně a tak hlasitě, že je dobře slyšelo nejen

²⁸ Ješutová, E., 2003.

²⁹ Koníček, Karel: Prožil jsem život v rozhlasu. In : Kapitoly z dějin Čs. Rozhlasu 4. Studijní oddělení Čs. Rozhlasu, Praha 1966, s. 13.

³⁰ Pacovský, J., 1993.

obecenstvo na chodníku, nýbrž v celém okruhu před naším závodem. Ti, kdo jim naslouchali, přesvědčili se sami, že naše radiotelegrafie se německé nejen vyrovná, nýbrž v lecčem ji i předčí (zřetelnost mluveného slova). Novinka vzbudila přirozeně svou pozornost a pod amplionem kupil se zástup posluchačů až do půl jedné hodiny odpolední, kdy byly produkce skončeny. Koncert opakovati se bude příští neděli zase v 11 hodin dopoledne.³¹

Národní politika pak ve své anongi upozornila na další hudební vysílání a především na skutečnost, že zvuk je přenášen vzduchem: *„Koncert vysílán bude ve Kbelích a bude hlasitě reprodukován na Václavském náměstí anglickým amplionem, který je někdy omylem považován za gramofon. Skladby nereprodukuje se z žádných desek, nýbrž přenášejí se uměle přímo do mikrofonu ve Kbelích, zvuky jejich letí prostorem na elektromagnetických vlnách a zachycovány jsou ‚ze vzduchu‘ přístrojem v našem závodě. Obecenstvo se žádá, aby se nestavělo na koleje elektrické dráhy a nezavdávalo příčinu k zbytečnému zvonění řidičů, které by produkci rušilo. V případě silných povětrnostních poruch koncert odpadá.³²*

Celá akce na Václavském náměstí sloužila především jako propagace rozhlasu. Umělci a účinkující se do kbelského „studia“ dopravovali zpravidla automobilem, který zajišťovala pražská taxislužba a vycházela Radiojournalu finančně vstříc, zaměstnanci však také cestovali tramvají na konečnou do Vysočan a odtud ještě skoro půl hodiny pěšky.

³¹ Pacovský, Jaroslav: Na vlnách rozhlasu. Český rozhlas, Praha 1993, s. 19.

³² Pacovský, Jaroslav: Na vlnách rozhlasu. Český rozhlas, Praha 1993, s. 19.

6. PRVNÍ ROZHLASOVÍ TVŮRCI

Ohlašování a odhlašování pořadů měli zpočátku na starost technici Vlach a Jandl, později stenotypistka Emma Tučková. Hlasatelství bylo zpočátku považováno za druh novodobé recitace, proto hledali hlasatele především z řad divadelních herců, kteří měli zkušenosti z práce s textem a jejich hlas byl školený jak po práci technické, tak umělecké. Do pracovního poměru s Radiojournalem vstoupil Adolf Dobrovolný, herec, který se stal jeho prvním profesionálním hlasatelem.

6.1. Adolf Dobrovolný

Prvním profesionálním hlasatelem u nás se stal Adolf Dobrovolný. Dobrovolný pracoval jako herec, později i jako divadelní režisér. Jako stálý zaměstnanec Radiojournalu byl angažován v lednu 1925. Působil zde jako průvodce programu, recitátor a především jako profesionální hlasatel. Svou hlasatelskou kariéru v Radiojournalu zahájil Adolf Dobrovolný přednesem básně Josefa Václava Sládka *Rodná mluva*. Posluchače dokázal Dobrovolný zaujmout především svým kultivovaným projevem. Díky dlouholetým hereckým zkušenostem a literárním znalostem posunul ohlašování programu do vyšší úrovně. Díky své vyjadřovací formě můžeme výkon Dobrovolného přirovnat k dnešním profesionálním hlasatelským výkonům. Účinkoval v prvních literárních pořadech rozhlasu, které sám připravoval a vybíral. Uváděl přímé přenosy ze slavnostních událostí, koncertů i divadel. Líčil do mikrofonu, podle telefonického popisu z místa utkání, průběh boxerského zápasu, který je některými rozhlasovými teoretiky považován za první sportovní reportáž. Na cestu Adolfa Dobrovolného do rozhlasu vzpomíná Miloš Čtrnáctý takto: „*Ještě v roce 1923 převzala úkol hlasatelky naše úřednice sl. Emma*

Tučková. (...) Jelikož jsem však chtěl zařazovat do programu též básnické recitace, ukázala se brzo potřeba opatřiti si dobrého přednášeče. Obrátil jsem se na Svaz českého herectva, abych ukázal, že chceme spolupracovat s celou naší hereckou obcí, ač věděl jsem napřed, kdo mi bude jako nejlepší český recitátor doporučen. A to byla cesta Adolfa Dobrovolného do rozhlasu, který se mu pak stal druhým domovem. (...) Dobrovolný se stal nejen skvělým tlumočnickem českého slova, ale i prvním miláčkem našeho rozhlasu.“³³

Posluchače dokázal zaujmout svým kultivovaným projevem a využitím aktuálních programových podnětů, jako byly výročí, nebo vyjádřením osobního vztahu k ohlašovanému dílu. Programové přestávky často využíval k četbě ukázek z nových knih, často na pokračování, nebo k jeho oblíbené recitaci. Nebyl tedy jen prvním rozhlasovým hlasatelem, ale také komentátorem, vypravěčem, dramaturgem i režisérem.

Vedl si pečlivé zápisy nejen programové skladby, ale vedl podrobný zápis také o účinkujících a výlohách za jejich dopravu, nebo za večerníky, ze kterých četl zprávy v době, kdy Radiojournal ještě neměl smlouvu s Československou tiskovou kanceláří. V historii československého rozhlasu byl Adolf Dobrovolný první komplexní rozhlasová osobnost. Byl pohotovým improvizátorem, který vždy dovedl velmi zajímavě vyplnit z jakýchkoliv důvodu vzniklou pauzu v programu – přečetl pár vět z prvních dopisu posluchačů, odpověděl na nejrůznější otázky, poslal pozdravy.

³³ Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu. Nepublikovatelný rukopis uložený v archivu Českého rozhlasu.

„Byl kromě toho první rozhlasový pracovník s pevnou vírou v neomezenou moc mluveného slova, nejjistějšího základu budoucí rozhlasové síly, a tím i první tvůrce, který se už v roce 1924 nejvíce přiblížil odpovědi na otázku ještě nevyslovenou, co je specificky rozhlasové a kde asi hledat onu později tak často diskutovanou rozhlasovost: nacházel ji v kontaktu s posluchačem.“³⁴

³⁴ Běhal, Rostislav: Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu. Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, Praha 1996, s. 61.

7. LEGISLATIVA A KONCESE

Založení rozhlasové společnosti a pravidelného vysílání si vyžádalo legislativní úpravu. Podmínky a kritéria pro zřizování a provoz telegrafů mimo státní monopol stanovila vláda. Šlo o podmínky pro udělení koncese na zřízení soukromé vysílací stanice a také o požadavky pro udělení posluchačské koncese, tedy pro ty, kteří by vlastnili přijímací aparát. V této právní normě byla zakotvena závislost soukromé rozhlasové společnosti na státu, který zastupoval poštovní správa ministerstva pošt a telegrafů. Získání posluchačské koncese nebyl vůbec jednoduchý proces.

„Žadatel musel podat žádost na předepsaném tiskopise, přiložit k ní domovský list a vysvědčení zachovalosti. Radiožurnál, u něhož se žádost podávala, připsal na ni, jaký typ přijímače bude žadateli dodán, a postoupil ji se všemi doklady ministerstvu pošt a telegrafů. To zavedlo „kádrování“ uchazeče. Dalo prověřit jeho bezúhonnost a politickou příslušnost. To trvalo dva, tři měsíce. Pak koncesi udělili – nebo neudělili; to bylo tehdy, objevila-li se sebenepatrnější závada. Byly případy, že ministerstvo zrušilo už udělenou koncesi jen proto, že někdo koncesionáře udal pro nějaký nepatrný, často i vymyšlený přestupek.³⁵

Rozhlasové přijímače zřizoval a dodával výhradně Radiojournal. Žadatel musel v zásadě splnit dvě základní podmínky:

³⁵ Koníček, Karel: Prožil jsem život v rozhlase. In : Kapitoly z dějin Čs. Rozhlasu 4. Studijní oddělení Čs. Rozhlasu, Praha 1966, s. 10.

„1) Přijímací stanice smí být používána pouze pro přijímání programů Radiojournalu. 2) Posluchač zaplatí poštovní a telegrafní správě uznávací poplatek 60 Kč ročně a rádiové společnosti bude platit poplatek 100 Kč měsíčně.“³⁶

Koncesionáři museli od 1. dubna 1925 platit již jen jeden poplatek. Nejprve měsíční, pak roční a poté opět měsíční poplatek, a to poštovní a telegrafní správě, která pak provedla rozhlasové společnosti vyúčtování. V koncesi byla přesná pravidla a povinnosti, které musí uchazeč plnit, pokud koncesi získá. Aparát se směl používat pouze pro přijímání zpráv, přednášek či koncertů, vysílaných společností Radiojournal. Kdyby posluchači zachytili něco jiného, nesmí nic zaznamenat ani sdělovat informace někomu dalšímu. Přijímací stanice a zachycené vysílání se nesmělo používat výdělečně, což samozřejmě platilo nejen pro členy rodiny, ale pro každého, kterému koncesionář povolil poslech své stanice. Poštovní a telegrafní správa měla právo kontrolovat stanici, koncesionář byl tedy povinen statním orgánům poštovní a telegrafní správy poskytnout vždy volný přístup k rozhlasové stanici. Pokud tak nebylo učiněno, koncese zanikla.³⁷

7.1. První koncesionáři

V září 1923 byla Judr. Josefu Lachoutovi, právnímu konzulentovi pražské obchodní a živnostenské komory udělena první koncese. Svým podpisem ji, stejně jako dalších

³⁶ Koníček, Karel: Prožil jsem život v rozhlase. In : Kapitoly z dějin Čs. Rozhlasu 4. Studijní oddělení Čs. Rozhlasu, Praha 1966, s. 11.

³⁷ Patzáková, A. J., s. 707

šest, potvrdil ministr Alois Tučný. Další koncese podepisoval úředníci ministerstva. Do konce roku tuto koncesi obdrželo 47 posluchačů.³⁸

Blanka Bošková, dcera prvního koncesionáře Lachouta vzpomíná na udělení koncese: *„Tatínek dostal koncesi (...) na rozhlasový přijímač velmi zajímavým způsobem. Byl totiž velkým hvězdářem amatérem a na svém rodinném domku Řevnicích, kde tehdy moji rodiče bydleli, si zřídil malou hvězdárnu s dalekohledem, fotografickým aparátem a slunečními hodinami. O koncesi na radiopřijímač požádal hlavně proto, aby mohl sledovat přesný čas z francouzské hvězdárny. Náš první radiopřijímač vypadal velmi zajímavě. Byla to taková menší skříňka spojená s velkou baterií, ty jsme měli dvě. (...) Jedna se vždycky nabíjela u místního elektrikáře a na druhou se hrálo. Nad skříňkou stál amplion, který byl spojen s troubou. I v pozdější době, kdyby byly přijímače už moderní, jsme používali v Řevnicích tento první radiopřijímač, protože poslech byl absolutně bez poruch a na ten aparát se chytla výborně každá cizina. Přes celou zahradu stál vysoký sloup, prý byl zhotoven z nejvyššího smrku brdských lesů, a k tomuto sloupu byla anténa připevněna. Na poslech koncertů, které tehdy byly vysílány, se shromažďovalo mnoho obyvatel Řevnic, samozřejmě s pohoštěním. Radiopřijímač by možná byl k potřebě dodnes, nebýt toho, že v roce třicet šest náš domek v Řevnicích navštívili zloději, ukradli celý radiopřijímač a hodili ho do Berounky.“³⁹*

Do konce roku 1923 bylo uděleno sedm koncesí pro obchod s rozhlasovou technikou, který umožnil amatérské konstruování rozhlasových aparátů. Koncesionáři si mohli

³⁸ Ješutová, E., 2003.

³⁹ Ješutová, Eva. Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu. Český rozhlas. Praha, 2003. ISBN 80-86762-00-9, s. 29.

zakoupit průmyslově vyráběné přijímače dovezené především z Francie a Anglie, jejichž cena však dosahovala až 20 000 Kč. Možnost vlastní výroby rozhlasových přijímačů rozšířila řady posluchačů a koncesionářů.⁴⁰ Zvýšení počtu koncesionářů se snažil Eduard Svoboda snažil zajistit pomocí bezplatného propůjčení rozhlasového přijímače. Žadatel musel podat žádost o koncesi, zaplatit měsíční poplatek a náklady za montáž rozhlasového aparátu, který mu pak byl na určitou dobu propůjčen. Po uplynutí této lhůty se pak koncesionář rozhodl, zda si přístroj nechá, nebo ho vrátí. Prodej prvních koncesí však nestačil na pokrytí provozních nákladů a tak si rozhlasová společnost vypomáhala například vysíláním placené reklamy nebo prodejem rozhlasových zařízení. Cena takového zařízení se pohybovala, samozřejmě i s vybavením, od sedmi do devíti tisíc korun.

Jednou z překážek byla i počáteční nedůvěra lidí k novému vynálezu. Karel Koníček, tehdejší technik Radiojournalu vzpomínal takto: *„Vzpomínám si, jak jsme stavěli stanici u nějakého statkáře v jedné obci na Olomoucku. Došlo tam málem ke vzbouření na vsi, naše počínání vzbudilo u místního obyvatelstva velkou nevoli. Jedna babka vykřikovala na návsi: ‚Deť je to protivá páno Boho! Takový novote! Přenesó nám leda zkázo! Te dráte bodó chetat všecke hrome! Ovizete, že z teho jedno vehoři celá dědina!‘ Nechtěla si dát říci, že to není žádný d’ablův vynález na zkázu Hanáků, dívala se na mě stále nevraživě, ale večer ke statku přece jen přišla. A s ní půl vesnice. Míla Kočová zpívala ten večer Mařenku z Prodané nevěsty. Otevřeli jsme okna i dveře, aby bylo venku slyšet. Byl pěkný, klidný večer. Zástup před domkem ani nedutal, kolem dokola bylo ticho, že by bylo slyšet špendlík upadnout. (...) Po vysílání se nikomu nechtělo domů. Vyhledal jsem nedůvěřivou babku a zeptal*

⁴⁰ Ješutová, E., 2003

se jí, jak se jí to líbilo. ‚No, hrálo to moc hezky,‘ řekla, ‚ale já vám stěně nevěřím. Čert vi, co v tem vězijó za kozla.‘⁴¹

I přes všechny propagační a reklamní akce Radiojournal nezískal dostatek platících koncesionářů a finanční situace se tak i nadále zhoršovala. S velkými obtížemi se sháněly finance na mzdy zaměstnancům a více jak polovina kmenového kapitálu byla spotřebována. Z důvodu těchto finančních ztrát se vedení Radiojournalu rozhodlo obrátit se na tehdejší podnikatele a velkoobchodníky. Největší zájem tehdy projevil Tomáš Baťa, který rádio vnímal jako silný hospodářský a politický nástroj. Byl tehdy ochotný vložit do podniku kapitál a zároveň chtěl založit svůj vlastní vysílač. Československá ministerská rada se rozhodla posílit svůj vliv v rozhlasové společnosti. Viděla v něm totiž velmi dobrý způsob politického působení na veřejnost.

⁴¹ Koníček, K., 1966.

8. STĚHOVÁNÍ RADIOJOURNALU

S příchodem špatného počasí byl Radiojournal nucen opustit improvizované vysílací místo ve Kbelích. Stan sice měl elektrické osvětlení a chránil účinkující před deštěm a větrem, ale nedal se vytápět. Při větším ochlazení museli hudebníci použít i rukavice.

8.1. Továrna Elektra

Společnost Elektra, továrna na výrobu žárovek, sídlící v té době v Praze Hloubětíně, pozvala Radiojournal do svých prostor, odkud se začalo vysílat z pokusné stanice, kterou sestavil ing. Bísek.⁴² „Byla rozložena na stole a nikdo se v ní nevyznal než sám její původce. A v tom byl hlavní kámen úrazu. Inž. Bísek musil být přítomen každému vysílání a když jedné neděle prohlásil, že musí jet na venkov ke své matce, ocitli jsme se v nepříjemné situaci, že právě v neděli, na níž nám z důvodů propagačních záleželo, nebudeme vysílat.“⁴³ Proto se Radiojournal opět stěhoval do Kbel. Miloš Čtrnáctý vzpomíná takto: „Byli jsme náhle postaveni před nutnost učiniti nové opatření. Bylo to dílo okamžiku. Inž. Svoboda opatřil nákladní auto a v několika hodinách byl opět přestěhován náš ateliér zpět do Kbel, kde nás přijali jako kající syny s otevřenou náručí.“⁴⁴ Studio bylo přesunuto do předsíně domu s vysílací stanicí, kde se ve vysílání pokračovalo. Po udeření silných mrazů, na konci listopadu, se studio opět stěhovalo do jiné místnosti v době, která byla vybavena v té chvíli tím nejdůležitějším – železnými kamny.

⁴² Ješutová, E., 2003.

⁴³ Čtrnáctý, Miloš: Jak jsme začínali. Rukopisné vzpomínky. Nепublikovaný rukopis uložený v archivu Českého rozhlasu, s. 29, 30.

⁴⁴ Čtrnáctý, Miloš: U kolébky rozhlasu. Nепublikovaný rukopis uložený v archivu Českého rozhlasu, s. 24

V těchto prostorách vydržel rozhlas vysílat až do 1. prosince 1924, kdy se z kbelského „studia“ vysílalo naposledy.⁴⁵ Radiojournal se se svým prvním ateliérem rozloučil slavnostním večerem sonát.

8.2. Poštovní nákupna a budova nakladatelství Orbis

S novým rozhlasovým studiem se původně počítalo v budově strašnické stanice, jejíž stavba byla zahájena v zimě 1923. Místnost pro ateliér však byla použita oproti původnímu plánu pro instalaci vysílače. Hledaly se tedy nové prostory pro vysílání.

„Ty byly nalezeny v budově Poštovní nákupny na dnešní Vinohradské (tehdejší Fochově) třídě č. 58. 2. prosince 1924 tak poprvé vysílal Radiojournal svůj program z Prahy, ze studia na Vinohradech, které bylo moderněji vybaveno a odpadlo také nepřijemné, finančně nákladné a časově značně náročné dojíždění účinkujících do Kbel. Nově budovaný vysílač ve Strašnicích ale vyžadoval technicky vybavenější studio, kterému pracoviště v Poštovní nákupně nevyhovovalo. Studio se proto během jedné noci na jaře roku 1925 přestěhovalo do nových prostor, získaných v budově nakladatelství Orbis na Fochově třídě č. 62.“⁴⁶

Z tohoto pracoviště vysílal Radiojournal svůj program několik let. Právě z Orbisu mohli posluchači slyšet první rozhlasovou hru nebo zde byla také odvysílán první koncert rozhlasového orchestru. Kanceláře Radiojournalu zde zůstaly až do roku 1933, kdy je přestěhovali do budovy současného České rozhlasu na Vinohradské třídě č. 12.⁴⁷ Bylo také zřízeno improvizované divadelní studio v tehdejším Národním

⁴⁵ Ješutová, E., 2003.

⁴⁶ Patzáková, A.J., Prvních deset let československého rozhlasu . Radiojournal, Praha 1935, s. 43.

⁴⁷ Patáková, A.J., 1935

domě na náměstí Míru v Praze na Vinohradech, odkud se vysílaly činoherní představení a veškerý hudební program.

8.3. Strašnická vysílací stanice

V září roku 1924 povolilo ministerstvo pošt a telegrafů výstavbu nové, modernější stanice ve Starých Strašnicích. Radiojournal měl na několik let pronajatý pražskou obcí pozemek na bývalém vojenském cvičišti, kde postavili budovu, ve které byla zřízena nová vysílací stanice. Stavbu vedl architekt F. X. Čtrnáctý, bratr zakladatele Radiojournalu Miloše Čtrnáctého. Během šesti neděl byly ve Starých Strašnicích postaveny vysoké dřevěné sloupy, na kterých byla upevněna třídrátová anténa. Bez předchozího oznámení se ozvala nová strašnická stanice v polovině února na vlně 550 m. Stanice zahájila pravidelné vysílání 21. února 1925.⁴⁸ Kbelská stanice se pro rozhlasové účely přestala používat 28. února téhož roku a byla opět upravena pro telegrafní vysílání. Po určité době však byla opět uvedena do provozu a to především pro vysílání v němčině.

⁴⁸ Ješutová, E., 2003

9. „ZLATÝ VĚK“ V ROZHLASOVÉ HISTORII

Léta 1926-1929 znamenají stabilizaci a rozkvět rozhlasu. Radiojournal překonal závažně ekonomické problémy, které se v prvních letech existenčně ohrožovaly. Svůj program již profilují jako celodenní, získávají ke spolupráci umělce, herce i odborníky z různých oblastí.⁴⁹ Poskytuje posluchačům reportáže i sportovní přenosy, pravidelně informuje o aktuálním dění doma i ve světě a to samozřejmě mnohem rychleji než tisk. Vedle hudební složky se rozvíjí i tvorba zpravodajská, publicistická, vzdělávací a literárně-dramatická. Posluchači byli unešení z nového typu komunikace. Byť šlo „jen“ o audio linku, byla schopna každý den přiblížit dění kulturní nebo sportovní probíhající v Praze, Ostravě nebo za hranicemi naší země. Vysílání zahájilo také tzv. odborné rozhlasové – dělnické, zemědělské, nebo rozhlas pro obchod a živnosti.

9.1. Československá republika ve druhé polovině dvacátých let

Československá republika se ve své druhé polovině dál rozvíjela jako demokratický stát s ústavně zaručenými demokratickými svobodami. Některé politické subjekty si i přes počáteční nedůvěru uvědomovaly, že díky rozhlasu mohou ovlivňovat veřejné mínění, a proto se snažili proniknout do vysílání, kde by mohly skrytě prosazovat své politické zájmy a především cíle.

⁴⁹ Ješutová, E., 2003.

9.1.1. Politické uspořádání

Po celá dvacátá léta, z hlediska zastoupení v parlamentu, bylo nejsilnějších pět stran.

Republikánská strana lidu zemědělského a maloroľnického (agrární strana), která měla v Radiojournalu silné postavení již při jeho vzniku a značný vliv si udržovala po celé meziválečné období. Iniciovala také vznik zemědělského rozhlasu, který pak v podstatě celý ovládla.

Československá sociálně demokratická strana se stejně jako agrární strana snažila v rozhlase prosadit, nikdy však ne tak důrazně jako agrárníci. Svůj vliv uplatňovala především prostřednictvím dělnického rozhlasu.

Československá strana národně socialistická se podílela na řízení dělnického rozhlasu společně se sociální demokracií.

Československá strana lidová si v rozhlase nevybudovala tak silné postavení jako socialisté a agrárníci. Do vysílání však vstupovali zastánci lidovecké politiky se svými přednáškami na témata, která byla předmětem jejího hlavního zájmu, především pak úlohy náboženství ve společnosti, rodinách či školách.

Mezi silnou pětku se řadila také **Československá národní demokracie**, která se však významněji v rozhlase neprosadila.

Vedle této pětky nejsilnějších stran se dále řadila **Československá živnostenská obchodnická strana středostavovská**, která na své posluchače působila především prostřednictvím rozhlasu pro průmysl, obchod a živnosti. **Komunistická strana Československa** neměla v rozhlase téměř žádný vliv. Tzv.hradní skupina, jejímž

představiteli byli T. G. Masaryk a E. Beneš, měla vedle politických stran významné politické a mocenské postavení v Československu. „Vlastní“ politickou stranu sice nezaložili, ale její příslušníci se vyjadřovali k aktuálním otázkám. Hradní skupina si získala v programové tvorbě velkou autoritu a rozhlas její vliv respektoval. Přestože rozhlas prosazoval směrem k politickému dění neutralitu, bylo očividné, že některé strany zahájily boj o ovládnutí nového média a některým se povedlo do vysílání proniknout.

Časopis Rozhlas své posluchače varoval: *„Nemá-li však vývoj radia a jeho oblíby v širších vrstvách býti ochromen, nutno se vším důrazem odmítnouti pokusy, aby rozhlas byl zapřažen přímo do služeb politických stran a zneužit k propagaci stranických cílů, a místo aby radioamateristy sdružoval ve velkou a bratrskou obec, pěstující poučení, zábavu a kulturní požitky, vykopával mezi nimi příkop třídní a politické nesnášenlivosti. (...) Radiojournal je podnikem pro všechny, patří všem a ne nějaké straně nebo třídě.“*⁵⁰

9.2. Tisk ve dvacátých letech

Počet časopisů a novin nejrůznějšího zaměření a politické orientace vydávaných v druhé polovině dvacátých let byl vskutku značný. Politické soupeření totiž probíhalo především na stránkách tisku. *„Jen v Praze vycházelo v roce 1926 1400 a v roce 1929 dokonce 1800 titulů novin a časopisů. Pochopitelně vycházely i v jiných městech. K roku 1930 se uvádí např. v Moravské Ostravě 74 novin a časopisů, v Ústí nad Labem 45, v Plzni 40, v Českých Budějovicích 35, v Olomouci 32, v Opavě také 32 atd. (...) Existence takového množství vydávaných novin a časopisů má zhruba*

⁵⁰ Rozhlas, roč. 2, 1928, č. 1.

dva důvody (navzájem se prostupující). Náklady na zřízení a provozování novin nebyly tak velké jako v pozdější době a při životě se udržely i noviny, které měly jen desetitisíce a nikoli statisíce odběratelů; rozdíl je čistě matematický. Druhým důvodem bylo, že až na několik výjimek šlo o tisk stranický, jehož odběr byl i formou stranického příspěvku. Politické strany tehdejší doby neměly bez vlastního tisku naději na úspěch.“⁵¹

Tisk vytvářel rozhlasu konkurenční prostředí zejména pak ve zpravodajství a publicistice. Je tedy pochopitelné, že rozhlas hledal jiné cesty svého rozvoje programové tvorby a nechtěl se pouštět do mnohdy „kalných“ vod politické publicistiky a zpravodajství.

9.3. První sportovní přenos

První sportovní přenos, jinak označovaný také jako první evropský pokus o sportovní reportáž vznikl z podnětu šéfa programu Miloše Čtrnáctého, který tak chtěl obohatit a zpestřit vysílání Radiojournalu. Dojednal proto s funkcionářem Československé boxerské unie vysílání ze sportovního podniku. Vzhledem k váze tehdejšího mikrofonu, který měl přibližně deset kilogramů a Kbely byly do centra Prahy příliš daleko, musel postačit jednodušší komunikační prostředek – telefon. Na stadionu na Letné probíhaly přípravy na boxerské utkání mezi českým reprezentantem těžké váhy Františkem Růžičkou, který vystupoval pod jménem Frank Rose, a americkým boxerem černé pleti – Rocky Knightem. Jiří Hojer, který se nacházel v budově na

⁵¹ Kárník, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918-1938). Praha, Libri 2000, ISBN 80-72391-79-8, s. 327.

Letné v blízkosti rignu, hlásil přes telefon do kbelského studia přípravu soupeřů na zápas, popisoval prostředí, atmosféru a průběh utkání. Ve studiu jeho slova zapisovali a předávali Adolfu Dobrovolnému, který je bezprostředně po nadiktování hlásil do mikrofону. Dobrovolný si však za nedlouho uvědomil, že přepisování Hojerovo slova je zdlouhavé a zbytečně zpomaluje. Proto sám převzal sluchátko a opakoval Hojerova slova bez zbytečného psaní. Celá akce se setkala s velkým, nadšeným ohlasem nejen u posluchačů doma, kteří měli své přijímače, ale také u posluchačů na Václavském náměstí, kde byl instalován velký reproduktor k veřejnému poslechu.

Tento přenos se uskutečnil jako historicky první sportovní přenos v Evropě a rozhlasu otevřel úplně nové, dosud neobjevené, možnosti. Všechny posluchače učinil bezprostředními účastníky boxerského zápasu, kterým reprodukoval vzdálený děj a to okamžitě, v jeho průběhu. „Telefonická reportáž“ vzbudila velký ohlas a Radiojournal tak získal nové koncesionáře a tím i více finančních prostředků do své pokladny.

9.4. Vznik rozhlasové reportáže

Rozhlasová reportáž je publicistický žánr, který funkčně spojuje dokumentární a zpravodajský princip žurnalistiky. Předmětem rozhlasové reportáže je aktuální událost, časově ohraničený děj, jev se společenskými důsledky, kterému říkáme reportážní děj a je veřejně prezentován prostřednictvím rozhlasu. Reportér vyjadřuje své svědectví, případně svědectví dalších, přímých či nepřímých účastníků reportážního děje, výhradně zvukovými prostředky. Dějová linka přímé reportáže je shodná s reálným časem. Dějový čas reportáže ze záznamu umožňuje soustředit se na

podstatné aspekty průběhu události.⁵² „V československém rozhlasu se reportáž vysílá pravidelně od roku 1926. Ve svém vývoji odráží míru společenské – zejména politické – angažovanosti rozhlasové instituce i jejích pracovníků na aktuálním dění. Reportáž nachází široké uplatnění v současné rozhlasové praxi; nejčastěji se s reportáží v původní podobě setkáváme ve sportovní žurnalistice, v dalších programových oblastech jsou využívány též reportážní metody a prvky.“⁵³

Za zrod rozhlasové reportáže u nás je považován VIII. Všesokolský slet v Praze, který sledovala celá republika.⁵⁴ Vedení Radioujournalu rozhodlo, že rozhlas nemůže zůstat v ústraní, ale musí takovou událost přenést posluchačům u přijímačů. Před přenosy z hlavních sletových dnů proběhlo několik zkoušek, které přinesly technickým pracovníkům cenné zkušenosti, které poté uplatnili v přímých přenosech. Po rozhlasových reportážích ze sletových dnů následovaly další. Pietní slavnost uspořádaná na Olšanských hřbitovech k sedmdesátému výročí úmrtí Karla Havlíčka Borovského či ze slavnostního kladení základního kamene vinohradského hasičského domu. K přenosům z domácí půdy byly přiřazeny později také události ze zahraničí, jako například projev tehdejšího ministra zahraničí Edvarda Beneše z paláce Společnosti národů v Ženevě. Za první sportovní reportáž je považováno utkání na Letné mezi pražskou Slávií a maďarskou Hungarií.⁵⁵ Úlohy sportovního rozhlasového reportéra se ujal Josef Laufer.

⁵² Perkner, S., 1983

⁵³ Perkner, Stanislav, K vývoji rozhlasové reportáže v Československu, Univerzita Karlova v Praze, 1983, s. 11.

⁵⁴ Ješutová, E., 2003.

⁵⁵ Ješutová, E., 2003.

10. JOSEF LAUFER

Josef Laufer byl v letech 1910 – 1912 redaktorem deníku Hlas národa, pražského německého týdeníku Union v letech 1912 – 1914, a také redaktorem tiskového odboru prezidia ministerské rady ve Vídni v roce 1918 a pražského německého týdeníku Prager Presse v letech 1920 až 1939. V letech 1939 – 1945 byla Lauferovi z rasových důvodů zakázána novinářská činnost. V roce 1945 se stal redaktorem ČTK. V letech 1926 – 1965 (kromě protektorátního období) externě spolupracoval s rozhlasem. Stal se zakladatelem rozhlasové sportovní reportáže a českého reportážního stylu. V předválečné etapě byl Laufer jeden z nejlepších evropských rozhlasových sportovních reportérů. Působil jako sportovní funkcionář – sekretář Československého hokejového svazu a mezinárodní sekretář SK Slavia Praha (1920 – 1937).⁵⁶

Josef Laufer vzpomíná na svou první sportovní reportáž takto : *„Ředitel rozhlasu a hlavní technik, jenž obsluhoval složité přístroje, nervózně vyhlíželi od vysokého stanoviště na tribuně po panu hlasateli, ten však nikde nebyl ke spatření. Když vstoupil na hřiště rozhodčí, aby svolal hráče, dal losovat a zahájil pak utkání, uvědomili si rozhlasoví pracovníci, že je hlasatel nechal asi na holičkách, a jali se shánět v poslední chvíli náhradu. Pan ředitel vyběhl nejprve do novinářské „kukaně“ na tribuně, aby získal k mikrofonu někoho ze sportovních redaktorů. Ale nepochodil tam, ježto všichni byli zaměstnáni psaním referátů pro své listy, anebo alespoň něco takového předstírali. Když se opravdu mělo začít hrát, vrátil se pan ředitel do klubovny, doufaje, že aspoň některý činovník snad zaskočí k mikrofonu. Nepochodil*

⁵⁶ Ješutová, E., 2003.

ani tam. Já jsem byl v té chvíli ve své činovnícké funkci v šatně hostí, staraje se o poslední náležitosti utkání. Vtom se rozletěly dveře a do místnosti vtrhlo několik lidí, kteří se mě jali přesvědčovat, že musím jít hlásit zápas. ‚Proč to musím být právě já?‘ tázal jsem se kolegů z výboru, ‚Co je mi po tom?‘ Odpovědi se mi dostalo z úst pana ředitele: ‚Nepřišel nám vyhlédnutý hlasatel, snad z toho dostal strach nebo onemocněl, dejte mi tedy někoho jiného k mikrofonu, vždyť musíte mít zájem na tom, aby vašemu klubu nevznikla ostuda! Odpovědným činovníkem vůči úřadům je jednatel, tak necht' jde on!‘ Odmítl jsem i přes domluvy přátel z výboru. Vždyť jsem přece nikdy nemluvil do rádia a jako spolkový funkcionář jsem byl velmi špatným řečníkem, jenž si všechny zprávy a referáty psal a pak předčítal. Ale všechno bylo marné, nakonec se mnou už nejednali, společně s ředitelem Radiojournalu mě přemluvili, že by ostudu měl nejen rozhlas, ale také Slavia, a už mě vlekli nahoru na tribunu. Poprvé jsem stanul před mikrofonem, který se stal už tolika řečníkům osudným, neboť v nich vzbudil pochopitelně trému, ba některé dočasně zbavil řeči. Ta ostudná náhoda, která mě přivedla k mikrofonu teprve v nejposlednější chvíli, kdy utkání na hřišti už začalo, ta náhoda mi nenechala vůbec žádný čas na rozmýšlení a ani na tu trému. Ředitel rozhlasu a hlavní technik mi v rychlosti pošeptali několik dobře míněných rad a nakonec jsem slyšel tato slova: ‚Pozor, až zapnu mikrofon, začnete ihned mluvit a žádný strach. Pozor – teď.‘ Zhluboka jsem vydechl, podíval se dolů před sebe a spustil: ‚Zde hřiště SK Slavie na Letné, kde před chvílí začal fotbalový zápas Slavie s mistrem Maďarska Hungarií.‘ Ohlásil jsem sestavy, které jsem znal z paměti, jméno rozhodčího a návštěvu a pak jsem se snažil popisovat průběh utkání, jak se přede mnou vyvíjel a jak jsem obvykle psával ve svých referátech do novin. Chvilku to jakžtakž šlo, brzo jsem měl však dojem, že nestačím

tempu hry, neboť to jindy pomalé družstvo Slavie hrálo nějak podezřele rychle. Potřeboval jsem si oddechnout a čekal jsem, až se octne míč za čárou, v autu. Konečně k tomu došlo a já se odmlčel, abych nabral dech. Ale už jsem ucítil v žebrech mírný štulec a k tomu páně ředitelovo šeptání: „Žádné přestávky, prosím, mluvte furt.“⁵⁷

Josef Laufer sportovní utkání reportoval až do padesátých let, kdy předal mikrofon svým mladším kolegům, ale dál působil v rozhlasu jako sportovní zpravodaj, i když v něm nebyl nikdy zaměstnán. Před válkou pracoval v německém týdeníku Prager Presse, za války se z rasových důvodů mohl žít jen v podřadných profesích, po válce byl zaměstnán v ČTK. Josef Laufer se stal legendou ve své profesi. Zemřel ve svých pětasedmdesáti letech v roce 1966.⁵⁸

⁵⁷ Palluš, J. A.: Haló, zde redaktor Laufer. Orbis, Praha 1931. In: Pacovský, Jaroslav: Na vlnách rozhlasu. Český rozhlas, Praha 1993, s. 48, 49.

⁵⁸ Palluš, J. A., 1931

11. MILOSLAV DISMAN

Miloslav Disman se narodil 27. dubna 1904 v Bělé pod Bezdězem. Studoval nejprve v Jičíně, později v Praze, kde vystudoval a složil učitelské zkoušky na Škole vysokých studií pedagogických. *„Po studiích působil jako praktický učitel, správce obecný škol například v Bezdězu, Novém Boru, v Náhlově pod Ještědem nebo v Dolní Poustevně.“*⁵⁹ Posléze začal pracovat jako rozhlasový režisér, autor a vedoucí osobností dětského hereckého souboru a to po více jak třicet let. I po nástupu do rozhlasu však svazek se školou nerozvázal. Do Radiojournalu nastoupil jako referent školského rozhlasu. Vznikl také Dismanův rozhlasový dětský sbor (DRDS), pro který psal hry, scénky.

„V roce 1948 se odloučila od sboru část starší mládeže a vytvořila Soubor Julia Fučíka. M. Disman se pak věnoval umělecké výchově mládeže od pěti do patnácti let. Z dětí jeho souboru vznikala postupně početná skupina interpretů dětských rolí v rozhlasovém vysílání. Souborem prošla celá řada pozdějších významných osobností – publicistů, herců, režisérů, spisovatelů (K. Kyncl, J. Fairaizl, E.Kopecká, J. Jírů, P. Kohout, A. Vránová, J. Vala, J. Vinklář, J. Hlaváčová, V. Postránecký, J.Šusterová, J. Horčíčka, E. Sládková). 1.září 1951 získal soubor statut stálého rozhlasového tělesa. Práci se souborem zasvětil Disman i svůj volný čas, vedl letní prázdninové tábory, kterým se říkalo Broučkov. Kromě působení v souboru v rozhlase věnoval také koncepční a programové práci, na starosti měl styk se školskými úřady. Školské

⁵⁹ Ješutová Eva a kolektiv autorů : 99 významných uměleckých osobností rozhlasu, Český rozhlas, ISBN 978-80-254-1703-4, s. 27.

vysílání jeho zásluhou nacházelo stále nové programové formy a soustavným kontaktem s posluchači reflektovalo potřeby škol, rodičů a především dětí.“⁶⁰

Miloslav Disman své aktivity neomezoval jen na rozhlas. Za nacistické okupace ve 40. letech byl členem Vančurova Národního revolučního výboru české inteligence⁶¹. Za svůj život působil jako externí pedagog pražské AMU, byl předsedou psychologické komise československé sekce Mezinárodní organizace loutkových divadel UNIMA a také členem vedení československé sekce Mezinárodní organizace divadel pro děti a mládež ASSITEJ.⁶²

Miloslav Disman dostal za svou režijní rozhlasovou činnost několik ocenění – Řád práce, nebo také Československou cenu míru. Miloslav Disman zemřel 29. dubna 1981 v Praze.

11.1. Vysílání pro děti

Zahájení pravidelného vysílání pro děti je spojeno se jménem Jana Vavříka, který působil jako redaktor dětské rubriky v Národní politice a ve vysílání používal pseudonym strýček Václav. Původním povoláním byl Jan Vavřík učitel a právě díky svým pedagogickým zkušenostem dokázal dětské publikum zaujmout svým přátelským a laskavým rozhovorem. Pro děti byly připravovány soutěže, besídky, rovněž se četly dopisy, které od dětí přišly do rozhlasu. Relace si získaly velkou popularitu a proto začal Radiojournal brzy uvažovat společně s ministerstvem

⁶⁰ Ješutová Eva a kolektiv autorů : 99 významných uměleckých osobností rozhlasu, Český rozhlas, ISBN 978-80-254-1703-4, s. 28

⁶¹ Hegální protinacistická skupina

⁶² Ješutová, E., 2008

školství o pravidelném vysílání pro školy. Se zahájením nového školního roku rozhlas zahájil vysílání prvního jazykového kurzu – francouzštiny.

11.2. Programová skladba v roce 1926

Vysílací doba rozhlasu se zdvojnásobila a program již byl strukturován do celého dne. Programová skladba vysílacího dne byla následující:

8.30 Zemědělský rozhlas (neděle a svátky)

9.30 Přenos z kostela v Karlíně nebo na Smíchově (neděle a svátky)

10.00 – 11.00 Rozhlas pro školy (všední dny)

10.30 Koncert (neděle)

11.00 Polední koncert (všední dny)

11.00 Matiné⁶³ (neděle)

12.00 Časový signál

14.00 Burzovní zprávy

16.30 Odpolední koncert (každý den)

17.30 Burza

17.45 Dětské besídky

18.15 Zemědělský rozhlas

18.35 Německé vysílání, Loutkové divadlo (středa a sobota)

18.45 Německý rozhlas

19.00 Dělnický rozhlas

19.15 Zemědělský rozhlas

20.00 Předpověď počasí, koncerty, divadlo nebo přenosy

⁶³ Koncert či představení konané dopoledne

21.00 Časový signál

22.00 Poslední zprávy

22.15 Taneční nebo reprodukováná hudba

Zvýšení rozsahu vysílání bylo umožněno zlepšujícími se ekonomickými podmínkami Radiojournalu. „Každý měsíc mu přibývalo osm tisíc platících koncesionářů, jejich počet přesáhl na konci roku 1926 již 150 000. Zvyšující se příjem z prodeje koncesí dovozoval nákup kvalitnějšího a modernějšího technického zařízení, realizaci náročného programu hudebních a slovesných přenosů a reportáží, angažování významných hudebníků, zpěváků a herců pro hudební a slovesně-dramatické vysílání a renomovaných odborníků pro přednášky. Rozhlas měl poprvé ve své historii dostatek finančních prostředků pro vytvoření a provoz vlastního orchestru, pořádání veřejných koncertů a vysílání pro děti, úhradu nákladů Československé tiskové kanceláři za zpravodajské relace, rozvoj simultánního vysílání⁶⁴ a vstup do sítě evropských rozhlasových společností“.⁶⁵

⁶⁴ Vysílání stejného programu z více vysílačů

⁶⁵ Ješutová, Eva. Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu. Český rozhlas. Praha, 2003. ISBN 80-86762-00-9, s. 75.

12. ZDENĚK JIROTKA

Zdeněk Jirotko se narodil 7. ledna 1911 v Ostravě, kde také studoval reálné gymnázium. „*S politováním musím konstatovat, že se tato škola sama připravila o možnost, že na ní bude jednou pamětní deska s mým jménem. Z její páté třídy, nebo jak se tehdy říkalo kvinty, jsem byl vyloučen pro atentát na pana katechetu*⁶⁶. *K tomuto nekalému účelu jsem použil třaskavých kuliček a kýchavého prášku.*“⁶⁷

Po vyločení ze školy se Jirotko šel učit zedníkem, později vystudoval Vyšší průmyslovou školu v Hradci Králové. Díky stykům s Janem Drdou se začal Zdeněk Jirotko věnovat literární tvorbě. Drda, který poslouchal Sirotkovy příběhy ze života ho totiž vybídl, aby napsal povídku do Lidových novin. Hned první povídka byla otištěna, což Jirotku přivedlo k rozhodnutí, že se stane spisovatelem. Od roku 1940 se stal spolupracovníkem Lidových novin, pro které napsal řadu povídek a fejetonů. V dalších letech, jako kmenový redaktor, pracoval vedle Eduarda Basse i Františka Peroutky. Největší úspěch mu však přinesla jeho románová prvotina Saturnin (1943).⁶⁸

„*Od října 1953 „přestoupil do služeb rozhlasu z důvodu obecného zájmu“ jako vedoucí redakce humoru a satiry. V roce 1956 přešel na místo vedoucího redakce české a slovenské literatury, po reorganizaci v roce 1958 se stal redaktorem nově vzniklé redakce A-Zet (aktualit a zajímavostí). V letech 1956 a 1958 si vyžádal několikaměsíční tvůrčí dovolenou. Během první z nich se přihlásil do soutěže, kterou*

⁶⁶ Učitel náboženství

⁶⁷ Ješutová Eva a kolektiv autorů : 99 významných uměleckých osobností rozhlasu, Český rozhlas, 2008 ISBN 978-80-254-1703-4, s. 66

⁶⁸ Ješutová, E.,2008.

ministerstvo vnitra vypsalu na knihu o práci příslušníku Sboru národní bezpečnosti, se kterými se dokonce chystal vyjíždět sbírat materiál „do terénu“, v druhém případě získal stipendium Literárního fondu. V Čs. rozhlasu setrval do konce srpna 1962, kdy – opět z obecného zájmu a po dohodě obou zaměstnavatelů – nastoupil do redakce časopisu Dikobraz, brzy se ovšem vrací ke svobodnému povolání spisovatele. Jirotko byl předválečným členem komunistické strany. Jeho politické postoje změnil až srpen 1968, kdy jasně vyjádřil svůj nesouhlas s okupací Československa a „strana se od něj očistila“, jak sám pravil, dalších dvacet let „nesměl nic“.⁶⁹

Mezi Jirotkovo práce pro rozhlas se řadily například groteska Agentura pro všechno, Hloupý milionář, Zmizení Karla Poplety, Přehánka nad Mont Blancem či Rodinná tradice. V rozhlasu připravil třináctidílnou četbu na pokračování z románu Osudy dobrého vojáka Švejka. Rozhlas také uvedl jako četbu na pokračování Sirotkova Saturnina s autorovým úvodem. Další uvedení v rozhlasu v devadesátých letech a pozdější zfilmování učinilo z románu kultovní dílo. Zfilmován byl také román Muž se psem. Zdeněk Jirotko zemřel 11. dubna 2003 v Praze.

⁶⁹ Ješutová Eva a kolektiv autorů : 99 významných uměleckých osobností rozhlasu, Český rozhlas, ISBN 978-80-254-1703-4, s. 65., 66.

13. ZÁVĚR

Vedení Radiojournalu si po radosti z prvního úspěšného radiotelefonického přenosu zvuku uvědomovalo svou odpovědnost za nové médium. Již nešlo jen o jakousi zajímavou technickou atrakci, nýbrž o důležitý prostředek masového působení na veřejnost. Pozornost rozhlasových průkopníků byla zaměřena především na hudební oblast programu. Šlo přitom téměř výlučně o klasickou hudbu. I přes ekonomické problémy Radiojournal nesklouzl ke komerci a posluchačům dál nabízel vysílání z koncertních sál, divadel, záznamy ze světové, české i slovenské klasické hudební tvorby a sportovních událostí, čímž rozšířil kulturní rozhled obyvatelstva a vykonal tak osvětu mezi občany více, než by byly schopné jiné vzdělávací a kulturní instituce. Na druhé straně, vzhledem k technické a ekonomické situaci rozhlasu, bylo podceněno mluvené slovo ve vysílání. Vlivné politické síly brzy pochopily, že kdo ovládá rozhlas, ovládá velmi významný prostředek působení na veřejné mínění. Druhá polovina dvacátých let patří k nejúspěšnějším obdobím rozhlasové historie. Rozvinul hudební vysílání, přenosy a adaptace divadelních představení i vysílání koncertů, vytvořil základy pro pozdější využití rozhlasu při školním vyučování. Další roky však ukázaly, že toto idylické chápání rozhlasu mělo od reality daleko. V sousedním Německu se k moci dostával fašismus, který značně zneužíval rozhlas ke své propagandě a svět se blížil ke své ekonomické krizi, což rozhlas postavilo před nové problémy a úkoly.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Seznam použitých českých zdrojů

BĚHAL, Rostislav: Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu. Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, Praha, 1996. ISBN 80-23804-93-6

HRAŠE, Jiří : První zprávař československého rozhlasu. In: Svět rozhlasu, 2001, č.7

JEŠUTOVÁ, Eva. Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu. Český rozhlas. Praha, 2003. ISBN 80-86762-00-9

JEŠUTOVÁ, Eva a kolektiv autorů : 99 významných uměleckých osobností rozhlasu, Český rozhlas. Praha, 2008. ISBN 978-80-254-1703-4

KÁRNÍK, Zdeněk: České země v éře první republiky (1918-1938). Praha, Libri 2000. ISBN 80-72391-79-8

KONÍČEK, Karel: Prožil jsem život v rozhlase. In : Kapitoly z dějin Čs. Rozhlasu 4. Studijní oddělení Čs. Rozhlasu, Praha 1966

PACOVSKÝ, Jaroslav: Na vlnách rozhlasu. Český rozhlas, Praha 1993

PALLUŠ, J. A.: Haló, zde redaktor Laufer. Orbis, Praha 1931. In: Pacovský, Jaroslav: Na vlnách rozhlasu. Český rozhlas, Praha 1993

PATZAKOVÁ, A. J.: Prvních deset let československého rozhlasu. Radiojournal, Praha 1935 (digitalizováno)

Ostatní zdroje

ČTRNÁCTÝ, Miloš: U kolébky rozhlasu. Nепublikovatelný rukopis uložený v archivu Českého rozhlasu

ČTRNÁCTÝ, Miloš: Jak jsme začínali. Rukopisné vzpomínky. Nепublikovaný rukopis uložený v archivu Českého rozhlasu

ČTRNÁCTÝ, Miloš: Naše programy, Radiojournal, roč. 3, 1925, č.2

PERKNER, Stanislav: K vývoji rozhlasové reportáže v Československu (1923 – 1948), Univerzita Karlova v Praze, 1983, skripta pro posluchače žurnalistiky Univerzity Karlovy v Praze.

Lidové noviny, úryvky archivované v Čro

Radioamatér, roč. 1, 1923, č.1

Rozhlas, roč. 2, 1928, č. 1

PŘÍLOHY

Příloha A – První záznamy o vysílání z roku 1923

<u>Denník Radiojournale:</u>	
rok 1923:	
Dne 14 května:	První vlna 1100m nachycen v Bratislavci koncert, převáděný skauty na Koflíně.
Dne 16 května:	Kacátěk pravidelného vysílání ze Kbel, vždy v 8 ¹⁵ večer. Křepa: p. Šopinková Housle: p. Haasch, Tubka: p. Černák
Dne 19-24 května:	v 8 ¹⁵ večer ze Kbel: Housle: p. Haasch Cello: p. Vojnilek Tubka: p. Černák
Dne 25 května:	v 8 ¹⁵ večer ze Kbel: Cello: p. Jiráček, Slov Českého Tria Housle: p. Haasch Tubka: p. Černák
Dne 26 května:	v 8 ¹⁵ večer ze Kbel: Housle: p. J. Heřich Cello: p. Vojnilek Tubka: p. Černák
Dne 27 května:	v 8 ¹⁵ večer ze Kbel: Housle: p. Heřich Cello: p. Vojnilek Tubka: p. Černák
Dne 28 května:	v 8 ¹⁵ večer ze Kbel: Housle: p. Pacovská : p. Heřich

Příloha B – Koncese posluchače rozhlasu z roku 1926

Poštovní úřad *Praha n.* Číslo *3255.*

Koncese

na zřízení, udržování a provozování
přijímací radiofonní stanice

pro *pane Jaroslava Soukupy,*
studenčického,

v *Prase,* ulice *Truhlářská č. 33.*

Platí za podmínek, uvedených na druhé straně, pokud bude placen rozhlasový poplatek. Rozhlasový poplatek se musí platit nejméně po 3 měsíce.

Poplatek za měsíc *dvacet, květen 1926* *30* Kč
a červen

Další měsíční poplatky bude vybírat a stvrzenky vydávat dodávací poštovní úřad, jemuž nutno ihned oznámit každou změnu bytu.

Stvrzenky dlužno pečlivě uschovat.

v *Prase,* dne *22. 4.* 1926.

Jménem ministerstva pošt a telegrafů:

  Učinný ředitel:
[Signature]
podpis úředníka vyhotovujícího koncesi.

Místní a četní razítko

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Klára Prokešová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční

Název práce: Historie a významní muži československého rozhlasu

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 57

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů českých použitých zdrojů: 9

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 0

Počet ostatních zdrojů: 7

Vedoucí práce: Mgr. Anna Huliciusová